

KS. JACEK URBAN

KATEDRA KRAKOWSKA
I ARCHIWUM KAPITULNE
NA WAWELU

**Katedra krakowska
i archiwum kapitulne na Wawelu**

Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej

tel. + 48 572 293 827

www.akkk.com.pl

Wawel 3, 31-001 Kraków

TOM 16

redaktor serii: ks. JACEK URBAN

redaktor tomu: EWELINA ZYCH

ks. Jacek Urban

Katedra krakowska
i archiwum kapitulne
na Wawelu
(szkice historyczne)

Kraków

Jacek Urban
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Kraków
✉ <https://orcid.org/0000-0003-1790-2601>
✉ archiwariusz@gmail.com

© Copyright by Jacek Urban and Archiwum i Biblioteka
Krakowskiej Kapituły Katedralnej, 2023

Recenzent
dr hab. Tomasz Graff, prof. UJP II

Opracowanie redakcyjne
Dorota Ilnicka

Opis ilustracji
Elżbieta Macioł

Projekt okładki
Lesław Sławiński

ISBN 978-83-8138-858-0 (druk)
ISBN 978-83-8138-859-7 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788381388597>

Na okładce wykorzystano fotografię ściany północnej katedry wawelskiej, z widocznym wejściem do grobów królewskich i płytą upamiętniającą Jana Długosza (fot. Łukasz Michalak, ze zbiorów Archiwum i Biblioteki Krakowskiej Kapituły Katedralnej) oraz rysunek *Kaplica św. Stanisława w katedrze wawelskiej* („Kłosa” 1875, t. 21, nr 537, s. 249) dostępny w domenie publicznej na serwisie Polona

Publikacja sfinansowana przez Archiwum i Bibliotekę Krakowskiej Kapituły Katedralnej

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
<https://akademicka.pl>

Spis treści

Wstęp	7
Archiwum i biblioteka kapitulna na Wawelu	13
Księdza kanonika Jana Długosza wawelski pogrzeb i pochówek na Skalce	41
Relikwie świętych w katedrze na Wawelu do wieku XVIII. Szkic do portretu zbiorowego	55
Konfesja św. Stanisława BM w katedrze na Wawelu w XVIII wieku	83
Krakowska Kapituła Katedralna w 1794 roku	105
Akt fundacji kaplicy Potockich w katedrze krakowskiej z 1840 roku	123
Mecenat kanoników krakowskich XIX wieku na przykładzie bp. Ludwika Łętowskiego i ks. Jana Schindlera	135
Pogrzeb króla Kazimierza Wielkiego w roku 1869 w świetle materiałów znajdujących się w archiwum kapitulnym na Wawelu	155
Ksiądz Ignacy Polkowski (1833-1888) w świetle jego spuścizny przechowywanej w archiwum kapitulnym na Wawelu	171
Korespondencja Antoniego Madeyskiego z kard. Janem Puzyną w sprawie budowy królewskich pomników św. Jadwigi i Władysława Warneńczyka w katedrze na Wawelu	193
Kult bł. Wincentego Kadłubka w katedrze na Wawelu	207
Kaznodzieje „świętałni” katedry krakowskiej I ćwierci XX wieku	219
Katedra na Wawelu w latach I wojny światowej	229
Wyniesienie katedry krakowskiej do godności bazyliki metropolitalnej w 1926 roku	247
Ksiądz prof. Jan Fijałek, kanonik akademicki i archiwariusz, w świetle części jego spuścizny przechowywanej w archiwum kapitulnym na Wawelu	261
Ksiądz prałat Stanisław Jasiński, <i>vicarius actualis</i> katedry na Wawelu w latach 1949-1954	279

Biskup Karol Wojtyła w Krakowskiej Kapitułe Katedralnej (1958-1963)	297
Katedra na Wawelu – jeszcze kościół czy już muzeum?	317
Schylek kanonii akademickich w Krakowskiej Kapitułe Katedralnej?	327
Jubileusz 600-lecia urodzin św. Jadwigi Królowej (1974) i translacja jej relikwii (1987) jako etapy na drodze do kanonizacji	341
11 listopada w katedrze na Wawelu w latach 1937-1989	365
Dzwon Zygmunt w XIX i XX wieku w świetle akt z archiwum kapitulnego na Wawelu	379
Dziekani Krakowskiej Kapituły Katedralnej w XIX i XX wieku	403
Muzeum Katedralne na Wawelu	427
Spór o „Banderia Prutenorum”. Pro memoria	459
Bibliografia	475
Spis fotografii	503
Streszczenie	505
Summary	507
Indeks osobowy	509

Wstęp

Spomiędzy wszystkich kościołów, które Krakowowi wyjednały imię drugiego Rzymu, pierwszeństwo przyznać należy kościołowi katedralnemu, temu chrześcijańskiemu i polskiemu Panteonowi. Inne są może równie piękne, wspaniałe, ale w żadnym nie ma tej okazałości, w żadnym nie przejmie Cię tak uroczyste uszanowanie. Tu wśród powierzonych Bogu pamiątek i wspomnień, żyjesz wielkim życiem przeszłości, tu jeżeli tylko umiesz czytać uczuciem, gmach ten stanie Ci się kamienną księgą dziejów kraju i Kościoła i będziesz w niej czytał to co Cię zachwyci, rozczuli, nauczy i cnotliwym uczyni

– pisał w *Pamiętce z Krakowa* Józef Mączyński w roku 1845¹.

Katedra na Wawelu nadal budzi takie odczucia. Ta „kamienna księga dziejów” nie przestaje wzruszać, uczyć i przyciągać. Pośród innych jest miejscem zainteresowania naukowego. Marzenia tych, którzy już chcieliby edycji wielkiej monografii katedry na Wawelu (jedno- lub kilkutomowej), należy odroczyć do czasu powstania wielu jeszcze szczegółowych opracowań. Każdego roku systematycznie ukazują się nowe prace o krakowskiej katedrze, pisane przez archeologów, historyków, historyków sztuki, muzykologów, liturgistów, genealogów, kodykologów, kampanologów, które przybliżają nas do tego wydarzenia. Tymczasem kolejni badacze nawiedzają Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej na Wawelu (które jest skarbnicą wiedzy o katedrze krakowskiej) i inne zbiory.

Opracowania dziejów katedry na Wawelu podjęło się już wielu badaczy. Na przestrzeni lat ukazały się poszczególne drukowane źródła² oraz monografie, m.in. Ludwika

¹ J. Mączyński, *Pamiętka z Krakowa. Opis tego miasta i jego okolic*, cz. 2, Kraków 1845, s. 3.

² Pośród nich: *Metryki kościoła Mariackiego i katedry na Wawelu w Krakowie*, oprac. J. Sygański, Lwów 1912; *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu. Z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich. 1440-1500*, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1960, *Źródła do Dziejów Wawelu*, t. 3; *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*, cz. 1: 1063-1415, wyd. S. Kuraś, Lublin 1965, *Materiały Źródłowe do dziejów Kościoła w Polsce*, t. 1; *Inwentarz Katedry Wawelskiej z roku 1563*, wyd. A. Bochnak, Kraków 1979, *Źródła do Dziejów Wawelu*, t. 10; *Fabrica ecclesiae cracoviensis. Materiały źródłowe do dziejów*

Łętowskiego *Katedra krakowska na Wawelu* (Kraków 1859), Tadeusza Wojciechowskiego *Kościół katedralny w Krakowie* (Kraków 1900), Michała Rożka *Katedra wawelska w XVII wieku* (Kraków 1980) czy Tomasza Węclawowicza *Krakowski kościół katedralny w wiekach średnich. Funkcje i możliwości interpretacyjne* (Kraków 2005)³. Obok nich pojawiły się liczne opracowania monograficzne⁴. Podobnie rzecz się ma z dziejami kapituły krakowskiej⁵. Nie inaczej jest w przypadku dziejów archiwum kapitulnego na Wawelu⁶.

Katedry Krakowskiej w XVIII wieku z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich, oprac. B. Przybyszewski, Kraków 1993, *Źródła do Dziejów Wawelu*, t. 14, cz. 1; *Katedra Krakowska na Wawelu*, oprac. A. Perzanowska, red. R.M. Zawadzki, Kraków 2002, *Corpus inscriptionum Poloniae*, t. 8, z. 1; *Akta wizytacji Katedry Wawelskiej oraz kościołów diecezji krakowskiej 1602-1604*, oprac. E. Bularz, Kraków 2014, *Źródła do Dziejów Wawelu*, t. 20.

³ Ponadto: T. Węclawowicz, *Królewski kościół katedralny na Wawelu. W rocznicę konsekracji 1364-2014*, Kraków 2014.

⁴ Poszczególnym obiektom i wydarzeniom swoje monograficzne opracowania poświęcili m.in.: T. Krużyński, *Ornat Piotra Kmitę i ołtarz św. Antoniego fundacji Kmitów w Katedrze Wawelskiej*, Kraków ca 1930, *Skarbiec Katedry Wawelskiej i Muzeum Metropolitane*, z. 6; J. Buszko, *Uroczystości kazimierzowskie na Wawelu w roku 1869*, Kraków 1970, *Biblioteka Wawelska*, t. 4; M. Hennel-Bernasikowa, *Gobeliny katedry wawelskiej*, Kraków 1994, *Biblioteka Wawelska*, 9; K. Panuś, *Uratować naród! Głos z ambony katedry wawelskiej okresu niewoli narodowej 1795-1918*, Kraków 1996, *Rozprawy Habilitacyjne / Papięska Akademia Teologiczna w Krakowie. Wydział Teologiczny*, nr 8; idem, *Wielcy mówcy Katedry na Wawelu*, Kraków 2008; A. Boczkowska, *Sarkofag Władysława II Jagiełły i Donatello. Początki odrodzenia w Krakowie. Sztuka, polityka, humanizm*, Gdańsk 2011; S. Mossakowski, *Kaplica Zygmuntowska (1515-1533). Problematyka artystyczna i ideowa. Mauzoleum króla Zygmunta I*, Warszawa 2017; H. Hryszko, *Tkaniny z grobu królowej Jadwigi*, Warszawa–Kraków 2017; M. Fabiański, *Nagrobek biskupa Jana Konarskiego w katedrze na Wawelu*, Kraków 2020, *Ars Vetus et Nova / Instytut Historii i Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 47.

⁵ *Acta capitulorum Cracoviensis et Plocensis selecta (1438-1523; 1438-1525)*, red. B. Ulanowski, Kraków 1891; *Rewizje domów krakowskiej kapituły katedralnej. Inwentarz archiwalny*, oprac. A. Perzanowska, Kraków 2004. Dzieje kapituły katedralnej znalazły już swoje częściowe opracowanie w książkach: M.D. Kowalski, *Prałaci i kanonicy krakowskiej kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320-1382)*, Kraków 1996, *Biblioteka Krakowska*, nr 134; J. Urban, *Kanonie akademickie Krakowskiej Kapituły Katedralnej (1795-1945)*, Kraków 1997; M.D. Kowalski, *Uposażenie krakowskiej kapituły katedralnej w średniowieczu*, Kraków 2000; B. Przybyszewski, *Katalog kanoników Krakowskiej Kapituły Katedralnej w XVIII wieku*, Kraków 2009.

⁶ Wydane źródła archiwalne reprezentują m.in.: *Jana Długosza Banderia Prutenorum*, wyd. K. Górski, Warszawa 1958; *Pontyfikał krakowski z XI wieku*, wyd. Z. Obertyński, Lublin 1977, *Materiały Źródłowe do Dziejów Kościoła w Polsce*, t. 5; *Kolektarz wawelski sprzed 1526 roku. Świadek liturgii Kościoła krakowskiego w XV, XVI i XVII wieku*, oprac. Sz. Fedorowicz, Kraków 2007, *Monumenta Sacra Polonorum*, t. 3; *Kazania na różne dni postne i inne teksty z kodeksu krakowskiego 140 (43)*, wyd. B. Kürbis, J. Wolny, D. Zydorek, Kraków 2010, *Monumenta Sacra Polonorum*, t. 4. Katalog rękopisów archiwum kapitulnego zob. I. Polkowski, *Katalog rękopisów kapitulnych katedry krakow-*

W planach wydawniczych znajdują się kolejne publikacje autorów, którzy są zainteresowani tematyką wawelskiej katedry⁷.

Liczne artykuły o katedrze krakowskiej zgromadzone są w takich seriach wydawniczych, jak *Studia Waweliana*, a wcześniej *Studia do Dziejów Wawelu*. Na uwagę zasługują teksty dwu konferencji poświęconych katedrze wawelskiej, zawarte w publikacjach *Katedra Krakowska w średniowieczu*⁸ oraz *Katedra krakowska w czasach nowożytnych (XVI-XVIII w.)*⁹, jak również katalog wystawy *Wawel 1000-2000* z kompletną bibliografią¹⁰. To także artykuły zamieszczane w „Roczniku Krakowskim”, „Biuletynie Historii Sztuki” i w wielu innych miejscach.

Przyszłej realizacji zadania, o którym wspomniano na początku, służy także założona w 2008 r. seria wydawnicza pt. *Biblioteka Kapitulna na Wawelu*. W serii liczącej 16 tomów (wraz z niniejszym) do tej pory ukazywały się źródła, monografie i artykuły naukowe. Publikowane źródła archiwalne to edycje inwentarzy katedry i skarbcza od 1586 do 1880 r. w opracowaniu Agnieszki Perzanowskiej¹¹. Ponadto wydano *Kronikę katedry na Wawelu* Kazimierza Figlewicza za lata 1934-1982¹². W serii znalazło się

skiej, „Archiwum do Dziejów Literatury i Oświaty w Polsce”, Kraków 1884, t. 3; a katalog inkunabułów zob. K. Antosiewicz, *Katalog inkunabułów Biblioteki Kapituły Metropolitalnej w Krakowie*, Kraków 1980 [nadb. „Analecta Cracoviensia” 1980, t. 12]. Opracowaniem nowożytnych dziejów archiwum kapitulnego jest książka: E. Zych, *Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej od XVI wieku do 1879 roku*, Kraków 2020, *Biblioteka Kapitulna na Wawelu*, t. 12. Inne prace dotyczące zabytków archiwum kapitulnego to m.in.: W. Terlecki, *Miniatury Graduału z Fundacji króla Jana Olbrachta. Źródła artystyczne miniatur i stosunek do grafiki zachodniej, koloryt i ikonografia*, Lwów 1939, *Monografie z Dziejów Sztuki Nowszej*, nr 2; B. Miodońska, *Illuminacje krakowskich rękopisów z I. połowy w. XV w. Archiwum Kapituły Metropolitalnej na Wawelu*, Kraków 1967, *Biblioteka Wawelska / Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu*, 2.

⁷ M. Walczak, *Katedra krakowska jako miejsce grzebalne królów Polski w średniowieczu* [w oprac.]; W. Rostworowska-Kenig, „Nekropolia wawelska w I. połowie XIX wieku na tle przemian społecznych, historycznych i kulturowych”, Kraków 2020 [rozprawa doktorska].

⁸ *Katedra krakowska w średniowieczu. Materiały Sesji Oddziału Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, Kraków, kwiecień 1994, red. J. Daranowska-Łukaszewska, K. Kuczman, Kraków 1996.

⁹ *Katedra krakowska w czasach nowożytnych (XVI-XVIII w.)*, red. D. Nowacki, Kraków 1999.

¹⁰ *Wawel 1000-2000. Wystawa jubileuszowa*, t. 1: *Kultura artystyczna dworu królewskiego i katedry. Zamek królewski na Wawelu maj-lipiec 2000. Katedra krakowska – biskupia, królewska i narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu maj-wrzesień 2000. Katalog*, red. nauk. M. Piwocka, D. Nowacki, Kraków 2000.

¹¹ *Inwentarze katedry krakowskiej z lat 1586, 1620 i 1692*, oprac. A. Perzanowska, red. nauk. P. Rabiej, Kraków 2014, *Biblioteka Kapitulna na Wawelu*, t. 6; *Inwentarze skarbcza katedry krakowskiej z lat 1702, 1761 i 1791*, oprac. A. Perzanowska, red. nauk. P. Rabiej, Kraków 2016, *Biblioteka Kapitulna na Wawelu*, t. 7.

¹² K. Figlewicz, *Kronika katedry na Wawelu 1934-1982*, oprac. J. Urban, E. Zych, Kraków 2014, *Biblioteka Kapitulna na Wawelu*, t. 5.

także opracowanie dziejów katedry na Wawelu w XVIII w.¹³ i związków Karola Wojtyły, a później św. Jana Pawła II z katedrą wawelską¹⁴. Monografie doczekały się m.in. wieże i dachy katedry¹⁵, mauzoleum marszałka Józefa Piłsudskiego w latach 1935-1989¹⁶, archiwum kapitulne od początku XVI w. do roku 1879¹⁷, pracownia konserwacji tkanin¹⁸, a także włoskie tkaniny aksamitne z XV i XVI w. w zabytkowych tekstyliach ze skarbca katedry na Wawelu¹⁹.

Zbiorami artykułów w prezentowanej serii są prace: *Źródła kultury duchowej Krakowa*²⁰, *Klejnot w koronie*²¹, a także ta publikacja. W sumie jest to ponad 60 artykułów naukowych.

Obok wielu autorów także piszący te słowa publikuje artykuły, które są rozszerzeniem jego studiów nad dziejami katedry zawartych w pracach *Katedra na Wawelu 1795-1918* i *Katedra na Wawelu po 1918 roku*²². Niniejsza książka zbiera artykuły napisane w ciągu minionych kilkunastu lat. Obejmuje 25 artykułów, spośród których najwięcej (15) dotyczy dziejów katedry na Wawelu, pozostałe to historia kapituły katedralnej (5), archiwum kapitulnego na Wawelu (4) i Muzeum Katedralnego na Wawelu (1). Kilkanaście tekstów było już publikowanych i zostały ze sobą tematycznie połączone, niektóre zaś są nowe. Ich prezentacja w jednym tomie pozwoli je łatwiej odnaleźć.

Jako redaktor serii *Biblioteka Kapitulna na Wawelu* od momentu jej utworzenia bardzo serdecznie dziękuję współpracownikom z archiwum kapitulnego na Wawelu,

¹³ B. Przybyszewski, *Katedra krakowska w XVIII stuleciu*, Kraków 2012, *Biblioteka Kapitulna na Wawelu*, t. 3. Praca ks. prof. B. Przybyszewskiego na temat katedry na Wawelu w XVIII w. ukazała się kilka lat po śmierci jej autora. Stało się to możliwe po tym, jak Elżbieta Macioł podjęła zobowiązanie przekształcenia materiałów pozostawionych przez ks. Przybyszewskiego w osobną książkę.

¹⁴ J. Urban, *Karola Wojtyły – Jana Pawła II Katedra na Wawelu*, Kraków 2009, *Biblioteka Kapitulna na Wawelu*, t. 2.

¹⁵ M. Rokosz, *Dzwony i wieże wawelskiej katedry*, Kraków 2021, *Biblioteka Kapitulna na Wawelu*, t. 13.

¹⁶ P. Kajzar, *Mauzoleum Marszałka Józefa Piłsudskiego na Wawelu w latach 1935-1989*, Kraków 2018, *Biblioteka Kapitulna na Wawelu*, t. 11.

¹⁷ E. Zych, *Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej od XVI wieku...*

¹⁸ B. Kalfas et al., *Konserwacja tkanin ze skarbca katedry na Wawelu dawniej i dziś*, Kraków 2017, *Biblioteka Kapitulna na Wawelu*, t. 9.

¹⁹ N. Krupa, *Włoskie tkaniny aksamitne z XV i XVI wieku w zabytkowych tekstyliach ze skarbca katedry na Wawelu. Pochodzenie, styl i warsztat technologiczny*, Kraków 2013, *Biblioteka Kapitulna na Wawelu*, t. 4.

²⁰ *Źródła kultury duchowej Krakowa. Materiały z sesji naukowej Kraków, 6 listopad 2007*, red. I. Rusnaczyk, Kraków 2008, *Biblioteka Kapitulna na Wawelu*, t. 1.

²¹ *Klejnot w koronie. 650-lecie konsekracji katedry krakowskiej*, red. J. Urban, E. Zych, Kraków 2017, *Biblioteka Kapitulna na Wawelu*, t. 10.

²² J. Urban, *Katedra na Wawelu 1795-1918*, Kraków 2000; idem, *Katedra na Wawelu po 1918 roku*, Kraków 2008.

które były równocześnie redaktorkami poszczególnych tomów. To mgr Idalia Raho (pracownik archiwum od 1997 r.), mgr Agnieszka Perzanowska (od 2000 r.), mgr Elżbieta Macioł (od 2001 r.) i dr Ewelina Zych (od 2014 r.). Dziękuję Krakowskiej Kapitułe Metropolitalnej i parafii archikatedralnej na Wawelu za finansowe wsparcie każdego tomu, dziękuję wydawnictwom i redaktorom, którzy przygotowali kolejne tomy do druku. W ciągu tych 15 lat (2008-2022) seria okrzepła. Mam nadzieję, że każdego roku – tak jak do tej pory – ukazywać się będzie kolejny tom. Każdy z nich bowiem przybliży nas do fenomenu, jakim jest królewska katedra na Wawelu, i do dnia, w którym ukaże się jej pierwsza pełna monografia.

Bibliografia

Periodyki

- „Architekt” 1901, t. 9, z. 2.
„Czas”, 18 II 1858.
„Czas”, 22 II 1856.
„Czas”, 9 VII 1858.
„Czas”, 5 V 1859.
„Czas”, 9 VI 1860.
„Czas”, 30 X 1913.
„Czas”, 5 IX 1914.
„Elenchus Universi Cleri Dioeceseos Kielcenso-Cracoviensis”, Cracoviae 1844.
„Elenchus Universi Cleri Dioeceseos Kielcenso-Cracoviensis”, Cracoviae 1847.
„Elenchus Universi Venerabilis Cleri Saecularis et Regularis Eius Partis Dioecesis Kielcenso-Cracoviensis quae in Regno Poloniae Sita Est pro Anno Domini 1856”, Cracoviae 1855.
„Elenchus Venerabilis Cleri tam Saecularis quam Regularis Dioecesos Cracoviensis” 1904.
„Katalog Kościołów i Duchowieństwa Archidiecezji Krakowskiej” 1958.
„Katalog Kościołów i Duchowieństwa Archidiecezji Krakowskiej” 1967.
„Katalog Kościołów i Duchowieństwa Archidiecezji Krakowskiej” 1962.
„Notificationes e Curia Principis Metropolitae Cracoviensis” 1926.
„Notificationes e Curia Principis Metropolitae Cracoviensis” 1939, nr 4-5.
„Wiadomości Metropolitalne Wileńskie” 1926, t. 1, nr 1.

Literatura

- Acta capitulorum Cracoviensis et Plocensis selecta (1438-1523; 1438-1525)*, red. B. Ulanowski, Kraków 1891.
Akta wizytacji Katedry Wawelskiej oraz kościołów diecezji krakowskiej 1602-1604, oprac. E. Bułarz, Kraków 2014, *Źródła do Dziejów Wawelu*, t. 20.
Antosiewicz K., *Katalog inkunabułów Biblioteki Kapituły Metropolitalnej w Krakowie*, Kraków 1980 [nadb. z: „*Analecta Cracoviensia*” 1980, t. 12], <https://doi.org/10.15633/acr.3020>.

- Aparat bezpieczeństwa w Polsce w latach 1950-1952. Taktyka, strategia, metody*, oprac. A. Dudek, A. Paczkowski, Warszawa 2000, *Dokumenty / Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu*, t. 2.
- Bal I., *Makarewicz Juliusz (Julian)*, [w:] *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*, t. 5, red. J. Derwojed, Warszawa 1993, s. 252.
- Balus W., *Nagrobek królowej Jadwigi w katedrze na Wawelu*, [w:] *Święta Jadwiga królowa. Abyśmy byli godni tego dziedzictwa*, red. H. Byrska, A. Bednarz, Kraków 2006, s. 103-127.
- Banach J., *Ikonoografia Wawelu*, t. 1, Kraków 1977, *Źródła do Dziejów Wawelu*, t. 9.
- Banach J., *Kraków malowniczy. O albumach z widokami miasta w XIX wieku*, Kraków 1980.
- Bandurski W., *Biskup zakonnik. Błogosławiony Wincenty Kadłubek*, Kraków 1904.
- Barcikowski K., *U szczytów władzy*, Warszawa 1998.
- Barycz H., *Arnolf z Mirzyńca (zm. 1491)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 1, red. W. Konopczyński, Kraków-Wrocław 1935, s. 165.
- Barycz H., *Ludwik Łętowski jako człowiek i pisarz*, Kraków 1947 [odb. z: „*Nasza Przeszłość*” 1947, t. 2].
- Barycz H., *Łętowski Ludwik*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 18, red. E. Rostworowski, Wrocław et al. 1973, s. 361-364.
- Bąkowski K., *Zamek Krakowski. Przewodnik dla zwiedzających z dodaniem historii Wawelu*, Kraków 1913.
- Bełch S., *Święty Stanisław. Biskup-męczennik, patron Polaków*, Londyn 1976.
- Bender R., *Polkowski Ignacy*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 27, red. E. Rostworowski, Wrocław et al. 1983, s. 322-324.
- Bialic D., *Łopuszański B., Nowak Anatol*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 23, red. E. Rostworowski, Wrocław et al. 1978, s. 254-256.
- Biborski M., Kędzierski Z., Stępiński J., *Konserwatorskie analizy metalograficzne pękniętego serca dzwonu Zygmunta*, „*Studia Waweliana*” 2000/2001, t. 9/10, s. 251-261.
- Bieniarzówna J., *Oborski Mikołaj (1611-1689)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 23, red. E. Rostworowski, Wrocław et al. 1978, s. 449-450.
- Bieniarzówna J., *Małecki J.M., Dzieje Krakowa. Kraków w wiekach XVI-XVIII*, Kraków 1984, *Dzieje Krakowa*, t. 2.
- Bieniarzówna J., *Małecki J.M., Kraków w latach 1796-1918*, Kraków 1979, *Dzieje Krakowa*, t. 3.
- Bieniarzówna J., *Mieroszewski Stanisław (1756-1824)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 21, red. E. Rostworowski, Wrocław et al. 1976, s. 2-3.
- Bieniarzówna J., *Stelmach A., Schindler Jan*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 35, red. E. Rostworowski, Warszawa-Kraków 1994, s. 500.
- Bobrzyński M., Smolka F., *Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie*, Kraków 1893.
- Boczkowska A., *Sarkofag Władysława II Jagiełły i Donatello. Początki odrodzenia w Krakowie. Sztuka, polityka, humanizm*, Gdańsk 2011.
- Borawski A., *Katedra krakowska*, Kraków 1921, *Przewodnik po Ziemiach Małopolski*, nr 2.
- Bryl J., *O katedrze na Wawelu, jej arcydziełach i pamiątkach oraz wspomnieniach historycznych, które się z niemi łączą*, Kraków 1896.

Streszczenie

Burgundzki mnich przełomu X i XI wieku i autor *Kroniki roku tysięcznego* Rudolf Glaber napisał: „ujrzano, jak na całej ziemi bez mała, osobliwie zaś w Italii i w Galii odbudowuje się gmachy kościołów, choć większość z nich tego nie potrzebowała. Istne współzawodnictwo pchało każdą gminę chrześcijańską, by mieć kościół wspanialszy niż u sąsiadów. Rzekłby ktoś, że sama ziemia otrząsnęła się, by zrzucić z siebie starzyznę i przywdziewa wszędzie biały płaszcz kościołów”.

To zjawisko „białego płaszcza kościołów” jest odnoszone najpierw do katedr biskupich. Jedne przebudowywano, inne budowano. Do tego okresu dziejów należą także początki katedry na Wawelu. Zbudowana ok. roku 1000, przebudowana w stylu romańskim w XII w., następnie w stylu gotyckim w XIV wieku, a także później poddawana przeobrażeniom stylistycznym, jest niepowtarzalna i niezwykła. Wielu mówi, że to kościół jedyny w swoim rodzaju, fenomen: kościół koronacyjny i grzebalny królów Polski; katedra biskupia; sanktuarium św. Stanisława i św. Jadwigi królowej; panteon narodowy. Ten fenomen katedry na Wawelu stał się już przedmiotem dociekań wielu autorów, wśród nich byli m.in. Ludwik Łętowski (1859), Tadeusz Wojciechowski (1900), Michał Rożek (1980) czy Bolesław Przybyszewski (2012). Każde kolejne studium kończy stwierdzenie, że temat nie został wyczerpany, że konieczne są dalsze studia.

Autor niniejszej książki zamieścił w niej 25 tekstów. Katedrze na Wawelu poświęcił piętnaście tekstów, pięć – Kapitułę Katedralną na Wawelu, cztery – Archiwum Kapitulnemu na Wawelu i jeden artykuł Muzeum Katedralnemu na Wawelu. Niektóre z nich były już publikowane w czasopiśmie naukowych, kilka jest zupełnie nowych. W zdecydowanej większości podejmują one tematy historii katedry na Wawelu w XIX i XX wieku, z kilkoma odniesieniami do wcześniejszych epok. Publikacja ma za zadanie zebrać teksty wydawane drukiem po roku 2000, a także służyć pomocą tym, którzy w przyszłości podejmą się napisania możliwie pełnej monografii naukowej katedry na Wawelu.

Słowa kluczowe: katedra na Wawelu, Kapituła Katedralna, archiwum, muzeum, liturgia, restauracja, relikwie

Summary

The Cracow Cathedral and the Archives of the Wawel Cathedral Chapter (sketches in history)

The early 11th-century Burgundian monk and author of *Historiarum libri quinque*, Rodulfus Glaber, wrote: “it befell almost throughout the world, but especially in Italy and Gaul, that the fabrics of churches were rebuilt, although many of these were still seemly and needed no such care; but every nation of Christendom rivaled with the other, which should worship in the seemliest buildings. So it was as though the very world had shaken herself and cast off her old age, and were clothing herself everywhere in a white garment of churches.”

This “white garment of churches” refers primarily to bishops’ cathedrals. Some were undergoing alterations, whereas others were newly built. It is to this period that the Wawel Cathedral dates back. Built around the year 1000, reconstructed in the Romanesque style in the 12th century and in the Gothic style in the 14th century, with further stylistic modifications to follow, it is exceptional and extraordinary. According to many it is a church one of its kind, a phenomenon: the coronation and burial church of Polish monarchs; the bishop’s cathedral; the shrine of St Stanislaus and St Jadwiga the Queen; the national pantheon. This extraordinary character of the Wawel Cathedral has been investigated by many authors, including Ludwik Łętowski (1859), Tadeusz Wojciechowski (1900), Michał Rożek (1980) or Bolesław Przybyszewski (2012). Each subsequent study concludes with the statement that the topic has not been exhausted and calls for further research.

The current book features twenty five chapters. The author has devoted fifteen of them to the Wawel Cathedral, five to the Wawel Cathedral Chapter, four to the Archives of the Wawel Cathedral Chapter, and one to the Wawel Cathedral Museum. Some of these texts have been published previously in scholarly journals, whereas others are entirely new. The overwhelming majority are concerned with the history of the Wawel Cathedral in the 19th and 20th centuries, with a few references to earlier times. The book aims to collect texts published in print after 2000 and also to serve those who will undertake the task of writing possibly a complete scholarly monograph of the Wawel Cathedral in the future.

Keywords: Wawel Cathedral, Cathedral Chapter, Archives, Museum, liturgy, restoration, relics

„(...) szczególnie zaś pragnę podziękować za wspólną ze mną w ciągu tych lat troskę o umiłowaną katedrę wawelską, w którą wpisane są dzieje Polski i Kościoła w naszej Ojczyźnie. Trudno chyba znaleźć drugą katedrę biskupią, która by pod tym względem była tak bardzo uprzywilejowana. W tej katedrze bije serce Polski – i moje serce także tam bije. Polecając się modlitwom przy grobie św. Stanisława, bł. królowej Jadwigi i wszystkich naszych świętych Patronów, przesyłam serdeczne błogosławieństwo dla katedry wawelskiej i dla Dostojnej Kapituły Metropolitalnej, która jest jej Godnym Stróżem”.

List Jana Pawła II do Kapituły z 21 XI 1978 r.
(AKKK, KW, A. Jan Paweł II, nr 4)

<https://akademicka.pl>